

**Ukrainian component in Polish national movement in the reports of the Russian consul in Galats**

*In the article there are published the documents from State Archives of Odesa region, which illustrate a process of preparation in Galats (Ottoman empire) the Polish uprising of 1863-1864 against Russian power. Documents testify the fact of using the Ukrainian component by the leaders of Polish movement.*

УДК 93.058.22:281.9(093)(477)“18”

**Наталя Діанова**

**ЗВ'ЯЗКИ КОЗАЦТВА З ПРАВОСЛАВНОЮ ЦЕРКВОЮ  
В ДОКУМЕНТАХ ХІХ ст.**

*В даній публікації розглядаються документи, що вказують на взаємозв'язки українського козацтва і православної церкви у ХІХ ст.*

Українське козацтво завжди було палким прихильником і відданим захисником православ'я. Козаки опікувалися православними храмами і монастирями, робили чисельні пожертви на користь церкви. Головною козацькою святинею, з якою пов'язані важливі сторінки історії запорозьких церков і українського козацтва, значний період часу був Пустинно-Миколаївський Самарський монастир. Це знайшло підтвердження у дослідженні архієпископа Гавриїла (Розанова), який на основі документальних матеріалів розглянув історію монастиря, його стосунки із Січчю та роль у духовному житті запорозького козацтва<sup>477</sup>.

У різних регіонах України проявлялося меценатство козаків по відношенню до православної церкви. Один із багатьох прикладів має відношення до реконструкції християнських святинь у Криму. Завдяки активній діяльності архієпископа Херсонського і Таврійського Інокентія (Борисова) у 1853 р. на руїнах Херсонеса відбудовано невелику церкву, яку 28 лютого освячено в ім'я кн. Володимира. Безпосередній учасник подій – ієромонах Василь у листі до архієпископа Інокентія повідомляв, що під час урочистостей “полковник Війська Донського Андрій Дмитрович Юдін із чинами свого полку пожертвував 75 крб. сріблом. Підполковник Війська Донського Микола Степанович Петровський брав участь у благоустрої цієї церкви”<sup>478</sup>.

У 1782 р. запорожці Іван і Яков Шияни за власний рахунок обладнали головний іконостас Покровської церкви у містечку Нікополь. Портрет Якова Шияна впродовж майже 100 років зберігався в церкві. В 1864 р., з дозволу Катеринославської духовної консисторії, настоятель Покровської церкви протоієрей Карелін передав його оригінал до музею Одеського товариства історії та старожитностей, залишивши копію для церкви<sup>479</sup>.

<sup>477</sup> Гавриил, архиепископ. Историческая записка о Пустынно-Николаевском Самарском монастыре. – Одесса, 1838. – 64 с.

<sup>478</sup> Російська національна бібліотека. Відділ рукописів. – Ф. 313. – Д. 37. – С. 470 – 471.

<sup>479</sup> ДАОО. – Ф. 93. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 72.

Козаки часто жертвували на користь церкви не лише гроші, але й дорогоцінне начиння, рідкісні церковні книги та інші святині. Про це свідчить звіт архієпископа Херсонського й Одеського Іустина (Охотіна), надісланий у 1902 р. до Св.Синоду (док. № 2).

До раритетних предметів старовини належить Св. Євангеліє, подароване Воскресенській церкві козаком Микитою Роменко. Про нього згадував Ф. Ляліков, описуючи визначні пам'ятки цієї церкви, яка була перенесена до Берислава в 1784 р. із козацької фортеці Переволочної<sup>480</sup>.

Згодом, у 1899 р., у відповідності з розпорядженням Херсонської духовної консисторії, виконуючий обов'язки благочинного 2-го Херсонського округу священник Володимир Новицький підготував документ про стан православних церков у м. Бериславі та зробив перелік пам'яток старовини, що зберігались у Воскресенській церкві (док. № 1). Він, як і Ф. Ляліков, писав про Св. Євангеліє, але в описах цих авторів спостерігається певна розбіжність. Навіть прізвище козака, який подарував церкві Св. Євангеліє, Ф. Ляліков зазначив як "Романов" замість Роменко.

\*\*\*

В публікації документів збережено особливості мови, стилю та пунктуації оригіналу. Орфографію скориговано згідно з нормами сучасної російської мови, зокрема, літеру "і" замінено на "и".

### **Документи:**

#### ***Документ № 1. Витяг із переліку церковних предметів старовини, які знаходились наприкінці XIX ст. у Воскресенській церкві міста Берислава***

....Святое Евангелие в серебряной оправе, с позолотою, с изображением Распятого Господа Иисуса Христа, киевской печати 1697 г. (при императоре Петре I, гетмане Мазепе.

Внизу первого листа подпись: "Року святого 1700, месяца мая дня 20, раб Божий Никита Роменко, казак войска Запорожского, куреня Менского надает сию книгу, глаголемую тетроевангелие напрестольное, оправленное под золото, до церкви Воскресения Христова в месте Переволочне в отпущение грехов своих. А кто бы мог сию книгу, вышеименованную Евангелие напрестольное, от оного храму отдалити, таковый да будет проклят..."

ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 1. – Спр. 4046. – Арк. 12 зв.

#### ***Документ № 2. Витяг із звіту архієпископа Іустина (Охотіна) про стан Херсонської єпархії за 1902 р.***

..... В некоторых селах Херсонской епархии, особенно граничащих с Чигиринским уездом Киевской епархии, имеются церкви, которые отличаются богатством утвари, составляющей пожертвования бывших за-

<sup>480</sup> Ляликов Ф. Достопримечательности Воскресенской церкви в Бериславе //Записки Одесского общества истории и древностей.– Одесса, 1840. – Т. 1. – С. 606.

порожцев. Это единоверческая Покровская церковь в г. Новогеоргиевске, имеющая утвари на 30 000 руб. и Покровская села Губовки Александрийского уезда. Из исторических древностей, находящихся в епархии – замечательно Евангелие XII в., которое находится в Покровской церкви г. Елисаветграда и Евангелие униатской церкви XVII в., находящиеся в церкви с. Шпаково. В Успенской церкви с. Окон, Ананьевского уезда, имеется частица древа Св. Животворящего Креста Господня. В церкви местечка Новостародуба заслуживает внимание кадило старого серебра с надписью на крышечке: “Сию кадильницу подарил казак Сечи Запорожской куреня Пашкова Пархом Яковенко до храму Трех Святителей 1765 г..” ....

РДІА. – Ф. 796. – Оп. 440. – Спр. 1215. – Арк. 23-24.

**Natalya Dianova**

***The connections between the Cossacks and the Orthodox Church  
in the documents of the XIX c.***

*In this article there were published the documents which illustrated mutual connections between the Ukrainian Cossacks and the Orthodox Church.*